

קבורת רחל בגבול בנימין ?? (שמ"א י:ב)

אלא על פי הדיבור שאף אני בקשתי להעלותה ולקבורה ולא הניחני הקדוש ברוך הוא שנאמר ואקברה שם (שם/בראשית מ"ח) מהו שם על פי הדיבור, ולמה שגלוי וצפוי לפניו שסוף בית המקדש עתיד ליחרב ובניו עתידים לצאת בגולה והם הולכין אצל אבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם ואינם מועילין להם וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקדוש ברוך הוא ואומרת לפניו רבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בניי או תן לי האוניא שלי, מיד הקדוש ברוך הוא שומע בקול תפילתה מנין שכן כתב בכי תמרורים רחל מבכה על בניה (ירמיה ל"א י"ד) וכתב ויש תקוה לאחריתך [נאום ה'] וישבו בנים לגבולם (שם שם/ירמיהו ל"א/ט"ז)

7. רמב"ן בראשית פרק לה פסוק טז

(טז) כברת ארץ - מנחם פירש לשון "כביר", מהלך רב. ואגדה (ב"ר פב ז), בזמן שהארץ חלולה ככברה שהניר מצוי והסתו עבר ועדיין השרב לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי בנעמן מצונו (מ"ב ה יט) וילך מאתו כברת ארץ. ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, לשון רש"י: והנכון מה שחשב בו ר' דוד קמחי כי הכ"ף לדמיון ואיננה שרשית, ומוצא המלה, היו לברות למו (איכה ד י), ותברני לחם (ש"ב יג ה), ענין אכילה מועטת בבקר, ופירושה שיעור מהלך ארץ מן הבקר עד לעת האוכל, כי כן ישערו כל הולכי דרך:

זה כתבתי תחילה, ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלם, שבח לאל הטוב והמטיב, ראיתי בעיני שאין מן קבורת רחל לבית לחם אפילו מיל. והנה הוכחש הפירוש הזה, וגם דברי מנחם. אבל הוא שם מדת הארץ כדברי רש"י, ואין בו תאר רק הסכמה כרוב השמות, והכ"ף לשמוש שלא נמדד בכוון. ואם יהיה השם הזה מתואר, יתכן שיהיה ברת כמו בת, מלשון מה ברי ומה בר בטני (משלי לא ב), והוא שם למדה הקטנה שימדדו הולכי ארחות, כמו למיל היום, ויאמר לה "בת ארץ", כי המדה כמו בת לפרסה, או למדה אחרת ידועה בימים ההם:

וכן ראיתי שאין קבורה ברמה ולא קרוב לה, אבל הרמה אשר לבנימין רחוק ממנה כארבע פרסאות, והרמה אשר בהר אפרים (ש"א א א) רחוק ממנה יותר משני ימים. על כן אני אומר שהכתוב שאומר קול ברמה נשמע (ירמיה לא יד), מליצה כדרך משל, לאמר כי היתה רחל צועקת בקול גדול ומספד מר עד שנשמע הקול למרחוק ברמה שהיא בראש ההר לבנה בנימין, כי איננו שם, והיא חרבה מהם. לא נאמר בכתוב "ברמה רחל מבכה על בניה", אבל אמר כי שם נשמע הקול:

ונראה בעיני כי קברה יעקב בדרך ולא הכניסה לעיר בית לחם יהודה הקרובה שם, לפי שצפה ברוח הקודש שבת לחם אפרתה יהיה ליהודה ולא רצה לקברה רק בגבול בנה בנימין, והדרך אשר המצבה בה קרובה לבית אל בגבול בנימין. וכך אמרו בספרי (זאת הברכה לג יא) בחלקו של בנימין מתה, כדאיתא בפרשת וזאת הברכה. וראיתי ליונתן בן עוזיאל שהוא מרגיש בזה, ואמר קל ברום עלמא אשתמע, ותרגם כל הכתוב על כנסת ישראל:

1. רש"י בראשית פרק מח פסוק ז

כברת ארץ - מדת ארץ, והם אלפים אמה כמדת תחום שבת, כדברי רבי משה הדרשן. ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הגריד היה, שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה:

ואקברה שם - ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי [תרעומת], אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה לא יד) קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וגו', והקב"ה משיבה (ירמיה לא טו) יש שכר לפעולתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם...

2. ספרי דברים פסקא שנב ד"ה ובין כתיפין

[רבי יהודה אומר בית המקדש בתוך חלקו של יהודה היה] שנאמר +מיכה ה א+ ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה ואין אפרתה אלא בית לחם שנאמר +בראשית לה יט+ ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם.

רבי מאיר אומר בחלקו של בנימין בנה מתה שנאמר +בראשית מה ז+ ואני בבואי מפדן בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה מתה עלי רחל ואין אפרתה אלא בית לחם שנאמר +מיכה ה א+ ואתה בית לחם אפרתה שומע אני בחלקו של יוסף בנה תלמוד לומר +תהלים קלב ו+ הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדה יער במי שנמשל בחייתו יער ואיזה זה בנימין שנאמר +בראשית מט כז+ בנימין זאב יטרף

3. בראשית רבה פרשה פב ד"ה י ויצב יעקב

ד"א ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת, מה ראה אבינו יעקב לקבור את רחל בדרך אפרת אלא צפה יעקב אבינו שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים, הה"ד (שם/ירמיהו ל"א/א) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה.

4. בראשית רבה פרשה פב ד"ה ט ויהי בצאת

רבי ינאי ור' יונתן הוו יתבין אתא ההוא מינא שאילנהו מאי דכתיב (שמ"א ז) בלכתך היום מעמדי וגו' והלא צלצח בגבול בנימין וקבורת רחל בגבול יהודה דכתיב ותקבר בדרך אפרתה וכתוב בית לחם אפרתה... א"ל הכי אמר בלכתך היום מעמדי עם קבורת רחל ומצאת ב' אנשים בגבול בנימין בצלצח, ואית דאמרי בלכתך היום מעמדי בגבול בנימין בצלצח ומצאת ב' אנשים עם קבורת רחל והאי דווקא

5. תוספתא סוטה יא הלכה יג

כיוצא בדבר אתה אומ' בלכתך היום מעמדי וגו' בצלצח היכן מצונו שנקברה רחל בגבול בנימין בצלצח והלא לא נקברה אלא בבית לחם חלקו של יהודה שני ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת ואין אפרת אלו חלקו של יהודה שני ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה? אלא אמר לו עכשיו שאני מדבר עמך הנם על קבורת רחל אתה הולך והן באין ומוצא אתה אותן בגבול בנימין בצלצח

6. פסיקתא רבתי פרשה ג ד"ה ד"א ביום השמיני

התחיל אומר על עסק רחל אמר לו למה לא נכנסה לקבורה (אמך) [עמך]? שהיה יוסף מיצר על הדבר מאוד, התחיל אביו משיבו עליה... אמר לו יוסף גזור עכשיו ואני מעלה אותה וקוברתה, אמר לו יעקב אין אתה יכול בני שלא קברתיה שם

אפרת היא בית לחם

דהיי"א ב (יחוס שבט יהודה)

(יח) וְכָל־בֶּן בְּנֵי חֲצִרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוֹבָה אִשָּׁה וְאֵת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בְּנֵיהֶ יִשָּׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן: (יט) וַתִּמָּת עֲזוֹבָה וַיִּקַּח לָהּ לֵבָב אֶת אֶפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר: (כ) וְחוּר הוֹלִיד אֶת אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת בְּצַלְאֵל: ס

דהיי"א ב

(ג) אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי כָלֵב בֶּן חוּר בְּכוֹר אֶפְרַתָּה שׁוֹבָל אָבִי קְרִית יַעֲרִים: (נא) שְׁלֹמֹה אָבִי בֵּית לָחֶם חֲרָף אָבִי בֵּית גְּדֵר:

בית לחם יהודה

שופטים פרק יז פסוק ז

(ז) וַיְהִי נַעַר מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה וְהוּא לְוִי וְהוּא גֵר שָׁם: (ח) וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ מִהַעִיר מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה לְגוֹר בְּאֶשֶׁר יִמְצָא וַיָּבֵא הָר אֶפְרַיִם עַד בֵּית מִיכָה לַעֲשׂוֹת דְּרָכּוֹ: (ט) וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה מֵאֵין תָּבוֹא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְוִי אֲנֹכִי מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְאֲנֹכִי הֵלֵךְ לְגוֹר בְּאֶשֶׁר אִמְצָא:

שופטים פרק יט

(א) וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם וּמִלֶּךְ אֵין בְּיִשְׂרָאֵל וַיְהִי אִישׁ לְוִי גֵר בְּיַרְכְּתֵי הָר אֶפְרַיִם וַיִּקַּח לוֹ אִשָּׁה פִּילְגֶשֶׁת מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה: (ב) וַתִּזְנֶה עָלָיו פִּילְגֶשֶׁת וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ אֶל בֵּית אָבִיהָ אֶל בֵּית לָחֶם יְהוּדָה וַתְּהִי שָׁם יָמִים אַרְבַּעַת חֳדָשִׁים: (יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֲבָרִים אֲנַחְנוּ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה עַד יַרְכְּתֵי הָר אֶפְרַיִם מִשָּׁם אֲנֹכִי וְאֵלֶיךָ עַד בֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְאֵת בֵּית ה' אֲנִי הֵלֵךְ וְאֵין אִישׁ מֵאִסָּף אוֹתִי הַבְּיָתָה:

שמואל א פרק יז

(יב) וַדּוֹד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִּי הִזָּה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְשֵׁמוֹ יִשִׁי וְלוֹ שְׁמֹנֶה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שְׁאוּל זָקֵן בָּא בְּאַנְשֵׁים: (טו) וַדּוֹד הֵלֵךְ וְשָׁב מֵעַל שְׁאוּל לְרַעוֹת אֶת צֹאן אָבִיו בֵּית לָחֶם:

מיכה פרק ה פסוק א

וְאַתָּה בֵּית לָחֶם אֶפְרַתָּה צַעִיר לְהֵיוֹת בְּאֶלְפֵי יְהוּדָה מִמֶּנָּה לִי יֵצֵא לְהֵיוֹת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצְאָתִיו מִקֶּדֶם מִיַּמי עוֹלָם:

רות פרק א פסוק א

וַיְהִי בִימֵי שְׁפֹט הַשְּׁפֹטִים וַיְהִי רָעָב בְּאֶרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה לְגוֹר בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו:

רות פרק א

(ב) וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֲמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחֲלוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרַתִּים מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיְהִיו שָׁם:

אפרת היא משבט אפרים

שמו"א א

(א) וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמָתִים צוֹפִים מֵהָר אֶפְרַיִם וְשֵׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן יֶרַחִם בֶּן אֶלְיָהוּא בֶּן תַּחוּ בֶּן צוּף אֶפְרַתִּי:

בית לחם בשאר השבטים

יהושע פרק יט

(י) וַיַּעַל הַגּוֹרָל הַשְּׁלִישִׁי לְבְנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחַתָם וַיְהִי גְבוּל נַחֲלָתָם עַד שָׂרִיד...: (טו) וְקִטְטָה וְנַחֲלָל וְשִׁמְרוֹן וַיִּדְאָלֶה וּבֵית לָחֶם עָרִים שְׂתִימִים עֲשָׂרָה וַחֲצָרֵיהֶן:

בראשית פרק לה פסוק יט

וַתִּמָּת רַחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לָחֶם:

בראשית פרק מח פסוק ז

וְאָנֹכִי בָבְאִי מִפְּדוֹן מֵתָה עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבָרֹת אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לָחֶם:

ירמיהו לא

(יד) כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאַנְחָה לְהִנָּחֵם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינְנָהּ: ס (טו) כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלֶךָ מִבְּכִי וְעִינַיִךָ מִדְּמָעָה כִּי יִשַׁךְ לַפְּעֻלָּתֶךָ נָאִם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: (טז) וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ נָאִם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם: ס

(יז) שְׁמוֹעַ שְׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנַדָּד יִסְרַתְנִי וְאֹסֵר כְּעַגֵּל לֹא לְמֹד הִשִּׁיבֵנִי וְאִשׁוּבָה כִּי אֲתָה ה' אֲלֵי לְהִי: (יח) כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נַחְמֹתִי וְאַחֲרֵי הַנְּדָעִי סַפְקֹתַי עַל יָרֵךְ בְּשִׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי כִּי נִשְׂאֲתִי חֲרַפְתָּ נְעוּרַי: (יט) הֲבֵן יִקְרֹר לִי אֶפְרַיִם אִם יֵלֶד שְׁעֲשָׁעִים כִּי מִדֵּי דַבְּרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הֵמוּ מַעֲי לֹא רַחֵם אַרְחַמְנוּ נָאִם ה':

ירמיהו מ

(א) הַדְּבַר אֲשֶׁר הִזָּה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' אַחַר שְׁלַח אֹתוֹ בְּבוֹרְזָאָדָן רַב טַבָּחִים מִן הַרְמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא אֶסוּר בְּאִזְקִים בְּתוֹךְ כָּל גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם וַיְהוּדָה הַמְּגֻלִים בְּבָלָה: